

האדם החדש

הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)

נאום בסעודה החגיגית השנתית
ירושלים, כסלו תש"ע

נאמר ש"כל המקיים נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא" (משנה, סנהדרין ד, ה). לפרופ' פורשטיין יש שיירות של אנשים שאותם הוא העלה, בין במישרין בין בעקיפין, "מבירא עמיקתא לאגרא רמא" (על פי חגיגה ה' ע"ב). בספר הזוהר (חלק ג', דף רס"ה ע"א ועוד) נאמר, שכאשר אדם עושה מצווה וכופה את הסיטרא אחרא, הקב"ה מתהלל בו ומכריז עליו בכל העולמות. ואין סטרא אחרא חמורה יותר ממה שנמצא אצל ילד קטן שנולד עם בעיות כגון פיגור או סוגים שונים של מחסור. זו אינה סטרא אחרא של הרוע, אלא של הקשיים שבמציאות, ואת הסטרא אחרא הזה אפשר לנצח. מי שמצליח בכך אינו צריך לחכות לעתיד לבוא. ואני בטוח שמדי יום ביומו יש תהלוכה של מלאכים המריעים לכבודו של הפרופ' פורשטיין בחצוצרות וקוראים: הנה עוד אחד שהוא העלה, עוד ניצחון שלו על הסיטרא אחרא. על התהילות האלה איני יכול ואף איני צריך להוסיף דבר.

דבריו של הפרופ' פורשטיין הם קריאה, ואף יותר מזה: ביטוי מעשי של אמונה גדולה, האמונה בכך שיש מה לעשות, גם במקרים שנראים אבודים לגמרי וגם כאשר אנחנו כבר מוכנים להרים ידיים. דבריו נותנים לנו כוח של אמונה, של רצייה, של עלייה. יש בהם לא רק מסר אלא גם קריאה למחנות ללכת קדימה - משום שיש תקווה, משום שאפשר וצריך לעשות. ואם לא קורה מספיק הרי זה לא משום שהדבר אינו אפשרי אלא רק משום שאנחנו איננו עובדים די הצורך, איננו מתאמצים מספיק.

הידיעה שדבר מסוים הוא אפשרי היא עצמה הדבר הגדול ביותר. נורברט וינר, יוצר מדע הקיברנטיקה אשר גם הוא היה יהודי, אם כי לא היה כל כך בתורה ובמצוות כמו הפרופ' פורשטיין, טען בין השאר שאין כל משמעות לסודות מדעיים, משום שלא ממש אפשר להסתיר אותם. הסוד הגדול ביותר של פצצת האטום, אמר, התגלה לכל העולם ברגע אחד: באותו רגע שבו פוצצו את הפצצה הראשונה; והסוד הגדול הזה היה - שהדבר אפשרי. ברגע שאנו יודעים שדבר מסוים הוא בר ביצוע, כל השאר הוא רק עניין של פרטים ושל השקעת זמן ומאמץ. וזה בדיוק גם מה שפרופ' פורשטיין אומר: אפשר לעשות זאת, אפשר לעזור לאנשים פגועים. וברגע שאנו יודעים שהדבר אפשרי הרי זו רק ההתחלה, ואידך זיל גמור.

אכן, בתחום החינוך המיוחד ושיקום הנפגעים יש הרבה מאוד עבודה. העבודה הזו יכולה להיות קשה מאוד, אפילו מייגעת; אבל עכשיו, משהתגלה הסוד הגדול הזה, יש הרבה מה לעשות. על חינוך ילדים שמענו הרבה. מפעם לפעם אני חולם על מוסד שאליו ישלחו את ההורים ללמוד ביחד עם הילדים, משום שהורים בדרך כלל אינם זוכים לשום חינוך או הכשרה לתפקידם, והרבה פעמים הם באמת בגדר של אנשים בלתי מחונכים, המגלים יום אחד שמוטל עליהם לטפל באחרים. יש בעולם שני מקצועות שהם, אולי, החשובים ביותר, ואשר עבורם לא נדרשת שום תעודה ואין שום בית ספר שמכשיר לקראתם: האחד הוא נשיא או ראש ממשלה, והשני הוא הורה. וגם אם בכל הנוגע ראשי מדינה אין לדבר, אולי, כל תקנה, את ההורים עדיין אפשר ללמד, אפילו - כפי שטוען הפרופסור - בגיל מבוגר.

נוסף על כך ראוי היה ללמד גם את המורים, ובעיקר להדגיש באוזניהם שאם משהו לא עולה יפה זה בראש ובראשונה כישלון שלהם; את רגשות האשם עליהם להפנות לא לאחרים - הורים או סביבה - אלא לעצמם, משום שאם לא הצליחו הרי זה משום שלא עבדו מספיק, ועליהם לעבוד יותר. חינוך הוא, בין השאר, בחירה בקו מסוים של עבודה והתמדה בו בלי להרפות ממנו. פעמים הרבה אנחנו מתייאשים מהר מדי, בעוד שאין לנו אלא להמשיך עוד ועוד באותו קו בלי לסטות ממנו. כך נזכה לראות פירות גם אם יידרש לכך זמן רב, ולפעמים אפילו רב מאוד.

לקראת סוף מעשה בראשית, ביום השישי, הוציא הקב"ה מתחת ידיו - מן הסתם בכוונה תחילה - יצור פגום ושמו אדם. בכל היצורים שבעולם יש שלמות באופן שבו הם נעים ומתנהלים, בעוד שבני האדם הם מין יצורים גולמיים כאלה, אפשר לומר אפילו כמעט מפלצתיים: הכלאה של נשמה של מלאך עם גוף של שימפנזה. ואף יותר מזה: מצד מסוים האדם הוא צירוף של כל ההוויות השונות של כל יצורי העולם המתרוצצות בתוכו: הנחשיות של הנחש, השועליות של השועל, הצביעות של הצבוע - וגם המעוף של הנשר; אשר על כן הוא יצור מסובך, מורכב, מתסכל ומתוסכל, בלתי אפשרי.

ובאמת, המדרש (בראשית רבה ח, ד ועוד) מספר שכאשר ראו מלאכי השרת את האדם הם אמרו לקב"ה: אל תברא אותו, יצור כזה נועד מראש לכישלון! אבל הקב"ה לא שמע להם וברא אותו בכל זאת, ולא רק שהוא מוסיף לקיימו אלא מדי פעם גם קורא למלאכים ואומר להם: "ראו את פלוני! אתם אינכם יכולים לעשות כמוהו". כי דווקא משום שהאדם נולד כל כך בלתי מושלם הוא חייב להשלים את עצמו, ומשום כך יש בכוחו להתעלות מעל ומעבר למדרגתם של כל המלאכים.

העולם כולו, ובמיוחד האדם, הוא ניסוי שעושה הקב"ה. ה' ברא העולם הכי הרחוק, הכי חשוך וכלי בלתי אפשרי, ולקצה-קצהו הוא הכניס את האדם, שהוא יצור בעל כישורים מוגבלים מאוד. והניסוי הוא שהקב"ה קורא אל האדם: "אייכה? האם אתה

שם?" ברגע שהאדם משיב: "כן, אדוני" - הניסוי הצליח. זוהי השלמה של מציאות העולם, בבחינת "כי זה כל האדם" (קהלת יב, ג).

ויש לנו גם חלום: החלום על האדם העתידי, אותה דמות שאמורה לצמוח מתוך התהליך הלימודי והחינוכי הזה של "נעשה אדם", על כל הכאבים, המפלות, הירידות והעלייה הכרוכים בו. ועל זה אנחנו נאבקים כבר חמשת אלפים שנה ויותר: אנחנו יורדים ונופלים, ומדי פעם גם עולים, מתוך האמונה שאם נמשיך בדרך הזאת נגיע לא רק לדמות אדם, אלא למשהו שיהיה עוד הרבה למעלה מאדם. שכן האדם הזה עתיד להיות גבוה יותר לא רק יותר משלמה ומדוד אלא גם מאדם הראשון לפני החטא.

לבסוף, חז"ל חלוקים בשאלה כמה זמן יימשכו ימי המשיח: יש אומרים שהם יימשכו ארבעים שנה; אחרים אומרים שבעים שנה, ומאה שנה, ויש אף דעה המדברת על ארבע מאות שנה. במלים אחרות אפשר לנסח את המחלוקת הזו כך: אם ניקח את בני האדם כפי שהם כיום ונשים אותם בסביבה הכי טובה עם המוטיבציה הנכונה, ההנהגה הראויה והמחנכים הטובים ביותר, כמה זמן יידרש כדי לחנך אותם? האופטימיסטים בין חכמינו סברו שארבעים שנה יספיקו כדי ליצור דמות חדשה של אדם, בעוד שאחרים סברו שגם מאה שנה לא יספיקו לשם כך ויהיה צורך בארבע מאות שנה כדי לקחת את כל המפגרים, הפושעים, הפוליטיקאים ושאר בריות נאות ולעשות מהם דמות אדם. זהו החזון של ימות המשיח.

אך גם אם זה ייקח ארבע מאות שנה, אנו מאמינים לא רק בביאת המשיח אלא גם בכך שאחרי כן באמת יגיע זמן אחר, זמן שבו המין האנושי ישתנה מן הקצה אל הקצה - בעזרת שמים ובעזרת האצבע הקטנה שאנו, הקטנים, מנסים להטיל ולדחוף בתוך כל זה. יש בינינו כאלה שיכולים, אולי, לעשות פעולות גדולות יותר, אבל כולנו עובדים בדרך זו או אחרת על שכלול הדמות הגולמית שקיבלנו, על אותו "עיר פרא אדם ייולד" (איוב יא, יב), על מנת לעשות ממנו בן אדם. כולנו שואפים לקחת את היצור הזה, שנקרא אדם משום שנברא מן האדמה, ולעשות ממנו אדם מלשון "אדמה לעליון". האמונה שלנו בימות המשיח היא אפוא האמונה באפשרות שבני האדם יהיו הרבה יותר טובים.